

GIRA-Sverige

Nyhetsbrev nummer 4

I detta nyhetsbrev, den fjärde i ordningen, presenterar vi genomförda träffar med partners och annat som pågår i Sverige.

GIRA har förlängts till augusti 2023, så planerad verksamhet fortsätter.

Erasmus+ projektet GIRA startade i september 2020. Projektgruppen i Sverige består av Europahuset Gävleborg, med de lokala parterna i Trönöbygden, Österfärnebo, Kursgården Gläntan och Hela Sverige X-ing och dess vindkrafts-projekt.

Green Initiatives in Rural Areas (GIRA)

Huvudansvarig i GIRA-projektet är

Europahaus Marienberg, Tyskland, som koordinerar arbetet tillsammans med

Robert Schuman Foundation, Polen,

Learn for life, Nederländerna,

Maison de l'Europe des Yvelines, Frankrike,

To Spiti tis Evropis sti Rodos (Rhodos, Grekland)

och Europahuset Gävleborg, Sverige.

Holländska Friesland tog emot i september 2022

Den fjärde partnerträffen gick till Friesland i Nederländerna. Deltagare från samtliga partnerländer fanns på plats. Med från Sverige var Jörgen Eliasson, Lena Husén, Mats Leivig och Sophia Malm. Här är reflektioner från några av oss.

Presentation på bondgården. Foto: Lena Husén.

Sibrandabourre by med odlingskooperativ Mats har fördjupat sig i den första förmiddagens studiebesök.

Första dagens utflykt gick till en liten gård som startat en trädgård 2014 på ca 1 Ha baserad på permakultur metoden. Förutom det som skördas, skapar man en större biologisk mångfald och skapar en bättre jordmån med permakulturodling. Den sociala sidan av hållbarhet tas om hand genom att skolor erbjuds komma och praktisera samtidigt som medlemmarna bidrar med sin tid och kunskap efter eget intresse. Den sociala biten ger ingen direkt avkastning men fordrar insatser från gården i form av handledning. Man försöker få lärarna att ta hand om den dock. 1 Ha anses vara optimal för den kan hanteras av en trädgårdsmästare permanent. Under sommartid är de två. Trädgården bygger på konceptet CSA (Community Supported Agriculture, andelsjordbruk). Läs mer om det här:

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Andelsjordbruk>

Intäkterna kommer från 250 medlemmar som får skörda (självplock) så mycket de vill/behöver för eget bruk till en avgift av 275 Euro/år. Byn består av ca 2000 invånare. Medlemmarna får info om vad som är redo för skörd varje vecka. De kan också ge input inför kommande årssäsang angående vilka grödor

som önskas. Trädgårdsmästaren = ägaren bestämmer dock i slutändan. Säsongen för skörd räcker 35 veckor och sträcker sig från mars till november. En viss utbildning ges också till medlemmarna för att de ska förstå konceptet och för att kunna skörda på rätt sätt. Recept och tips delas även ut.

Trädgårdsodlingen. Foto: Mats leivig.

Det finns ett antal motsvarande trädgårdsföreningar och den vi besökte ordnar även kurser i hur man startar en för att få upp en kritisk massa av trädgårdar i Friesland. Detta för att sätta press på den industriella odlingen och på inköpskedjorna till butikerna.

Och så ett matkooperativ därtill

Ett annat initiativ som tagits på gården är ett matkooperativ (sen 2016), lite som rekoringar, men som drivs med konsumenterna som utgångspunkt. Varje lördag kommer utvalda producenter och levererar exempelvis ägg, kött, frukt mm som inte odlas på gården som deltagarna (många är medlemmar i andelsträdgården också) önskar köpa. Dessa lämnas i köparnas korgar, i kylskåp eller frysar. Överskottet från trädgården säljs även här. Dessa matkooperativ är vanligt förekommande och uppmuntras av de existerande. Tanken är att de skall vara lokala med max 10 km avstånd. Även hur man

startar matkooperativ anordnas det kurser för på gården.

Båda koncepten förordar småskalighet och försöker bryta med det gamla invanda mönstret att störst är bäst (största problemet i Friesland är överskottet på kväve – stora gårdar gödslar med massor av kväve). Ingen av de två nämnda verksamheterna bygger på någon form av bidragsstöd utan är självbärande. Med avseende på hållbarhet (vad är hållbarhet för byn?) så bestämmer byn själv vad de anser vara hållbart!

Mats Leivig

Trynwalden nästa etapp

Trynwalden (Trynwälden på frisiska) omfattar 7 byar, och har ca 8000 invånare. Här arbetar man utifrån en filosofi som utgår från det småskaliga och det lokalt ägda. Vi fick höra om olika demokratiska processer samt se en solcellspark och ett lokalt energikooperativ.

I Trynwalden finns det ett medborgarhus, för alla möjliga olika aktiviteter. Det bygden även lyfter fram är det gemensamma arbetet för äldre, som sker i form av en stiftelse "Trynwalden" under mottot – att arbeta tillsammans för vårt välmående. Exempelvis finns tandemcykel som de äldre får använda.

Energikooperativ

När det gäller energifrågan förde bygdens representanter fram hur det idag ser ut nationellt och lokalt. Det holländska ledningsnätet är nämligen fullt, så därför måste det skapas egna lokala lösningar.

I Trynwalden finns ett energikooperativ Trynergie, som producerar 100 procent grön el, i form av solceller och några vindsnurror, för el- och varmvatten. Det lokala nätet har 200 medlemmar samt kunder, som säljer till Trynergie och även ut på marknaden.

I samma bygd finns också ett samarbete med ett stort lokalt företag, vars solpaneler på stort förrådstaket om 4000 kvm med egen transformator, levererar el till lokalsamhället.

Ett problem som vi blev varse var landets egna naturgastillgångar. Gasen har hittills fungerat bra och Holland är alltså inte beroende av rysk gas. Dock har det varit några jordbävningar i grannprovinsen, Groningen, vilket gör att man ser sig efter andra lösningar.

Vidare fanns det en eldriven bil i Trynwalden som också disponeras av ett kooperativ.

En unik utflykt bjöds vi sen. Det var en seglats i närliggande Earnewalds sjösystem med en särskild kanalbåt "Scute" en speciell holländsk pråm. Pråmen har två master, den användes reguljärt från 1889 fram till 1920 inom sjö- och kanalsystemet med lasten var torv. Skepparen bodde ombord och vintertid fick man lägga sig i hamn några veckor. Ombord bodde skepparens hela familj, med kanske upp till åtta barn stora delar av året. Det var trångt, kallt och dragit och skolgången var det si och så med. På det intilliggande museet, Scutse museum, visades mer om pråmtypen. Här visas redskap och modeller av bostadsutrymmen ombord. Skepparen fick själv reparera och laga det som gick sönder, såsom revor i seglen. På museet visas också hur man smidde beslag, krokare och annat ombord.

Beättningen på skotaren. Foto: Lena Husén.

Idag används båttypen enbart till kappseglingar. Mer om den intressanta pråmtypen fick jag fram från Wikipedia: "Termen av flamländskt ursprung "**scute**", även kallad **holländsk pråm** , täcker en arkitektonisk familj av multitaskingbåtar, fiske- eller transportbåtar – mycket differentierade beroende på om de är kust- eller flodstrand – närvarande i hela kontinentala och nordiska Europa fram till nyligen."

På kvällen var vi på en barbecue på kajen vid Jantsjes van der Spoels båt, där hon har sitt permanenta boende tillsammans med sin man. Jantsje är med i GIRA via den holländska partnern Learn for Life, och arbetar hemifrån sitt båtkontor.

Efter denna mycket variationsrika dag var det dags att i mörkret bege sig hemåt till vår bungalow som var alldeles i närheten.

Text: Lena Husén

Flera studiebesök

Andra dagen besökte vi en solcellspark i byn IJlst. Parken är byggd av ett bolag men ägs lokalt via andelar. Med hjälp av både kommunen och regionen. Solcellerna var mycket lågt byggda för att inte störa invånarna och har även ljudbarriärer av grönmateriell för att inte det ljud som uppstår i transformatorerna skall störa privatpersoner. Rent visuellt kunde solcellsparken uppfattas som en spegelblank sjö mitt bland odlingarna. Parken låg dock granne med ett industriområde så störande ljud förekom redan. Produktionen från parken går ut på det allmänna nätet med försörjer stora delar av byns alla privatbostäder med el.

I samma by fanns även ett nybyggt museum för finsnickeri då byn och bygden är vida känt för produktion av allehanda finsnickeri-verktyg. Leksaksproduktion, trädetaljer till skridskor samt träskor är tradition. Inne på museet förklarade kommunens landsbygdsstrateg (område energi och industri) och han förordade starkt ett underifrånperspektiv. Men påpekade samtidigt att synsättet på hur man hanterar initiativen och dess härkomst varierar mycket.

När ett initiativ kommer från folket engageras även ofta volontärer. Tex lokala utvecklingsgrupper, föreningar osv som hjälper till med mycket att skapa engagemang i bygden, sprida goda exemplen och vara den som knackar dörr och informerar så många medborgare som möjligt. Medborgardialogen är starkt förankrad och ett viktigt instrument som beslutsfattarna värdesätter och delvis även att rätta sig till när det gäller kommande beslut. Utöver lagar, experter (biologer, historiker osv) väger folkets önskemål tungt.

Man väljer att analysera misslyckade projekt för att slippa göra om sina misstag både på tjänstemannanivå och inom frivilligorganisationerna. Tyvärr arbetar inte alla kommuner på detta sätt och det skiljer en hel del även inom provinsen Friesland.

Idag finns ett ökat motstånd mot vindkraft då regionen är snurre-tätast i Holland. Snurrorna blir allt större och allt oftare ägs de nya inte lokalt utan av multinationella företag. Att man dessutom tar värdefull jordbruksmark till vid vindkraftsetablering är numera ofta impopulärt. I stället förordas andra alternativa energislag som solceller på byggnader, olika former av värmeväxling och värmelagring.

Några projektledare i byn Heeg. Foto: Lena Husén.

Färden gick vidare till byn Heeg ca 2500 invånare och 1000 hushåll med fast boende. Här har man valt utifrån sitt läge invärd en av de större sjöarna i Friesland att utvinna värme genom värmepumpar från solen via sjövattnet. Startat ett större projekt där målet är att få minst 80% av hushållen att teckna andelar i varmvatten-projektet, redan 2012. Bolag bildades 2019 och 7 personer arbetar i detta bolag idag utifrån egna spetskompetenser (ekonomi, HR, teknik, biologer, byggande osv). Mycket kraft har hittills lagts på att kommunicera med olika teknikbolag och lokala politiker.

Utöver detta arbetar volontärer med att diskutera och engagera byns alla invånare och fastighetsägare. Byn har ett betydande antal semesterboende men inga lägenheter alls.

Svårigheter är att få med sig gamla människor som inte vill investera då de ändå snart skall dö, de som redan gjort en egen lösning tex solceller på sitt eget tak, de mindre bemedlade som inte har råd att tex tilläggsisolera för att kunna dra nytta av den nya värme typen men även de rikaste som inte bryr sig om miljön eller kostnader.

Friesland består av till 40% av vattenyta och mycket värme skulle kunna utvinnas ur allt detta vatten för att sedan lagras i berggrunden och utvinnas till er med värmepumpar. Som land hoppas man på att få till 5 större demoanläggningar med denna typ av "Aquathermal energy" innan 2025 för att 2030 kunna erbjuda 60 000 hushåll fjärrvärme plus 10 000 publika byggnader (skolor, sjukhus ect).

Finansieringen kommer från EU men även via nationen, regionen, kommunen och forskningsanslag.

På kommunhuset fick vi en föreläsning av en politiker Mrs Poeppes om kommunen och dess arbete. Samt att se på och gå igenom maktens korridorer rent fysiskt.

Sophia Malm

Några av våra värdar, Doeke Anne Fokkema och Theo Andreae, i Friesland. Foto: Lena Husén.

Svensk träff – Österfärnebo

I november blev det en möjlighet för de svenska deltagarna i GIRA-projektet (Green Initiatives in Rural Areas) att göra ett studiebesök hos varandra här i Gävleborg. Det blev dock inte en full styrka som kunde delta vid detta tillfälle. Denna första resa gick så långt söderut man kan komma i vårt avlånga län, till Sophia Malm och hennes Österfärnebo.

Vi samlades på Färnebo Folkhögskola, centralt i Österfärnebo, och fick först en digital Introduktion med Kenneth Mårtensson och Jonathan Korsar, som jobbar på Färnebo folkhögskola.

Från den digitala introduktionen, Jonathar på plats och Kenneth på Skärm. Foto: Lena Husén.

Kenneth Mårtensson, ordförande i föreningen Solel i Sala Heby, är den som har omfattande kunskaper om solenergi samt upphandlingsförfaranden.

Tillsammans med Jonathan Korsar har han ansvarat för det gemensamma arbetet sedan 2018 i bygderna Österfärnebo, Gysinge, Hedesunda och Horndal.

Kenneth brinner för att få till gemensamma lösningar för bygderna och har numera bosatts i vårt län, i Söderhamns kommun.

Många anläggningar på plats

Sedan 2018 har mer än 30 fastigheter installerat sol i Österfärnebo, Gysinge, Hedesunda och Horndal. De redan installerade solelanläggningarna producerar idag mycket av den egna elen. På nätterna eller när det är mulet måste kompletteringsköps det el från nätet. Överskottet säljs till samma elbolag som de köper el från på nätter, mulna dagar.

För ett halvår sedan bestämde sig ytterligare ca 30 fastighetsägare i bygden för att pröva modellen att tillsammans ta in offerter om sol. Man samordnar på det här sättet installationer och produktionen av sol i bygden. Den senaste blir den fjärde gemensamma upphandlingen sedan 2018.

Besök på tre anläggningar

Efter introduktionen så transporterades vi så runt i folkhögskolans minibuss i närområdet och besökte tre anläggningar, olika till utformning och karaktär.

Först kom vi till Ann-Charlotte och Dag som låtit installera en markanläggning för den egna gården.

Ann-Charlottes markanläggning. Foto: Lena Husén.

Anläggningen är placerad några meter ner i terrängen från bostadshuset. Den tillhörande värmeväxlaren och övervakningsskåpet finns i närmaste uthus.

Ann-Charlotte visade oss runt på gården denna kyliga eftermiddag i november månad.

Nästa studiebesök gick till företaget Äventyrsservice belägen mitt i Österfärnebo. En av ägarna, Anki,

presenterade företagets stora anläggning, som är uppsatt på deras stora tak, som innehåller kontor och förråd. Hittills har anläggningen fungerat tillfredsställande.

Anki på Äventyrsservice framför huset där anläggningen är placerad. Foto: Lena Husén

Lantbruk i Hedesunda

Eftermiddagens sista besök gick till Hedesunda i Gävle och till familjen Walleräng, som driver ett större ekologiskt lantbruk med mjölkkor.

Lennart Walleräng tog emot oss sent på eftermiddagen och beskrev den stora satsningen en elanläggning på maskinbyggnadens tak. Eftersom Wallerängs var nöjda med den första installationen så fick även familjens bostadshus en separat anläggning något år senare. Och man planerar att sätta upp ytterligare en anläggning på ett av lantbrukets andra tak.

Lantbruket Wallerängs anläggning. Foto: Lena Husén

Vi passade på att fråga de vi besökte ifall de tyckte att installationen var en ekonomiskt bra investering. Det

verkade samtliga vara ense om. Men det skiljer så klart mellan storlek på anläggning samt vilken placering i väderstreck den har.

Framför allt såg de att det var helt rätt om man ser till de kraftigt höjda elpriserna denna höst.

Med oss ut till besöken följde även en journalist från Din Lokaltidning. Det blev sen ett reportage i tidningen.

Lena Husén

Skrivartävlingen

"UNGA GRÖNA VISIONER".

Vid en högtidlig utdelning på Nobeldagen den 10 december på Musikhuset, Gävle, presenterades de tre vinnarna i skrivartävlingen med varsitt diplom och en pengasumma. Övriga 9 skrivarbidrag uppmärksammades också med diplom och ett mindre belopp.

Tävlingen i Gävleborg arrangerades tillsammans av Hela Sverige ska leva X-ing Gävleborg, Europahuset Gävleborg, Länsstyrelsen Gävleborg, Arbetarbladet, Gefle Dagblad, Hudiksvalls Tidning, Ljusdals Posten, Ljusnan, Söderhamns Kuriren och Projektet GIRA (Green Initiative in Rural Areas). Vinnarbidrag(en) kommer att publiceras i tidningarna.

Tolv bidrag hade kommit in till tävlingen. Här syns de elva som kunde vara på plats vid prisutdelningen den 10 december samlade på podiet. Foto: Lena Husén.

Vi presenterar här de tre vinnande bidragen

1:a pris: Jonna Pirinen Sjöholm, Göranssonska skolan, Sandviken

Motivering: *En effektfull dramaturgi med två tydliga scenarier fångar läsarna och lämnar oss därefter med ett val och en möjlighet.*

Året är 2050 och hoppet för framtiden på jorden är borta. Haven är fyllda av giftig plast och ängarnas blommor har vissnat. De djur som tidigare levt i våra skogar är näst intill utrotade och det är för sent att rädda dem. Det är för sent att rädda världens befolkning från att dö i de alla naturkatastrofer som blivit allt brutaltare genom åren. Det är för sent för att rädda livet på vår planet. Hur hamnade vi här? Svaret är människor. Året är 2050 och hoppet är större än någonsin. Fiskar kan friskt simma i haven och barnen kan leka på de blomstrande ängarna. Djuren lever och mår bra i de gröna skogarna, på de stora savannerna och i de djupa regnskogarna. Vi hann rädda dem. Vi hann rädda världens befolkning från förödande naturkatastrofer. Vi hann rädda vår planet från att gå under för all framtid. Hur lyckades vi med det? Svaret är människor. Människors val framför allt. Året är inte 2050. Året är 2022. Än så länge kan vi välja hur vi vill att framtiden för livet på jorden ska se ut. Än så länge kan vi välja att leva på det sätt som gynnar miljön. Än så länge kan vi välja vilken mat vi äter, vilka kläder vi köper och vilken transport vi använder. Det är upp till oss människor om livet på planeten ska klara sig. Vi måste bara välja rätt.

X-ings Jenny Breslin med de tre vinnarna i tävlingen.
Foto: Sophia Malm.

2: a pris: Lova Bader, Bessemerskolan Sandviken
Motivering: *En träffande text i Greta Thunbergs anda, som ställer krav på dagens vuxna.*

Framtidens oskrivna rader

Framtiden. Ett ord som ska beskriva den tiden vi inte har levt än. En tid som tidigare generationer har lämnat till oss unga för att kunna leva, skapa drömmar och sedan även uppfylla dem. Frågan är bara hur? Hur ska vi unga kunna ta oss an en värld som ska kallas framtid? Min framtid är fortfarande oskriven, men trots det kan jag redan se ett mörker.

Idag lever den kommande generationen i ett Sverige där frågan om klimatet handlar om en politisk åsikt.

"Vart står du i frågan kring klimatkrisen" är en fråga som ställs dagliga i politiska sammanhang samtidigt som isarna på Antarktis smälter. Trots detta behöver jag inte bli rolös för klimatkrisen är ändå bara symbolpolitik.

Miljödepartementet läggs ner samtidigt som de mest sårbara drabbas av naturkatastrofer, men Sverige kan ju inte ta ansvar för resten av världen, så bekymrad behöver jag inte vara.

"En klimatkris saknar vetenskapligt stöd" är en mening som används i riksdagen samtidigt som medeltemperaturen ständigt ökar. Men våra politiker säger ju att fler dör av kyla än av värme så hur kan jag då vara orolig?

Vetenskapen är ingen åsikt. Vetenskapen kan inte ersättas med känslor och heller inte stå lägre än spekulationer. Vetenskapen är ett faktum och har sedan decennier tillbaka visat på hur klimatkrisen växer allt större. Sveriges politik måste inse att vetenskapen inte är en åsiktsfråga. Min rättighet till en framtid ska inte vara en fråga som diskuteras i dagens Sverige.

Genom ett enat land som står bakom en framtid för mig och alla ungdomar kan förändringar ske. Jag som ska uppleva alla konsekvenser utav dagens handlingar, kräver att handlingar sker! Ett land som Sverige måste ta ansvar över sin möjlighet att kunna förändra. Genom en klar plan för att uppfylla parisavtalet. Genom en ökad donation till länder i kris samt en ökad förståelse för hur hela världen kommer drabbas av klimatkrisen kan faktiska förändringar uppnås. Världen behöver enas för att kunna stoppa det som vi själva skapat. Landgränser kommer inte hindra en naturkatastrof att ta sig in. Detta i sin tur betyder att frågan om vem som ska stå i skuld är irrelevant. Vi alla kommer drabbas en efter en och då är det redan för sent. Klimatkrisen kan föra en sprucken värld samman och bevisar hur vi alla behöver varandra. Kunskapen vi sitter på behöver delas och världen behöver inse att oavsett bakgrund, etnicitet och historia så står vi inför samma öde. Låt inte klimatkrisen bli vårt sista slag, utan gör klimatkrisen till en chans att föra oss samman.

Min framtid ligger i era händer. Jag förlitar mig på er och vill visa framtiden vad jag har att ge. Låt mig få tända ett ljus i mitt mörker. För att jag vill att mina oskrivna rader ska få kunna skrivas.

3:e pris: Lina Arvidsson, Hudikgymnasiet, Hudiksvall
Motivering: *I snygg poetisk form tilltalas Jorden direkt.*

En text som andas hopp men också är tolkningsbar.

Jag tror vi har förstått
Jag tror vi har förstått nu,
förstått att vi inte kan behandla dig hur som helst
förstått att utan dig finns inget kvar.

Efter alla år där vi bidragit till att förstöra dig så ser framtiden ljus ut,
 för dig,
 för oss,
 för vårt samhälle.
 Idag ser jag mänskligheten som något fint
 inte något förstörande,
 själviskt,
 problematiskt.
 Vi har alla varit villiga att göra en förändring
 samarbetat för våran framtid
 för din framtid.
 Jag tror vi har förstått nu,
 förstått att alla människor förtjänar en chans,
 en chans att leva,
 en chans att drömma,
 en chans att göra den drömmen till verklighet
 vi har äntligen förstått.
 Förstått att förändringen började hos varje enskild individ.
 Idag kan vi titta ut över dig och vara stolt,
 vara stolt över att vi tillsammans kämpade,
 kämpade för att förändra tankesättet i världen
 hur vi såg på andra människor.

När jag ser dig idag, ser jag något vackert,
 jag hör människor skratta,
 luften känns frisk.
 Just i denna stund så vet jag att vi har förstått,
 vi har lyckats.

Övriga bidrag fick också varsitt diplom och ett mindre belopp

*"Tack alla deltagare för ert engagemang för en hållbar framtid
 Juryn är imponerad av alla bidrag till skrivartävlingen.
 Samtliga deltagare utöver vinnande bidrag är också värda att framhäva. Bidragen består av olika intressanta, kreativa teman och inlägg. En del är av mer litterär karaktär, andra mer uppmanande eller faktamässigt inriktade."*

En trevlig Jul och Nyår

tillönskas alla från GIRA Sverige